

УДК 342.922+34:004.81

БАРАНОВ О.А., доктор юридичних наук, професор,
керівник наукового центру цифрової трансформації та права
ДНУ ПБП НАПрН України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3233-6687>.

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАДИГМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (частина 1)

*Ми не можемо вирішити наші проблеми із тим самим
мисленням, яке ми використовували, коли їх створювали.*

А. Ейнштейн

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам правового регулювання та застосування технологій штучного інтелекту у світі та в Україні. Здійснено огляд основних міжнародних та національних ініціатив, спрямованих на вирішення проблеми формування стійкого врядування та регулювання розвитку і застосування технологій штучного інтелекту, а також висвітлені результати обговорення можливостей штучного інтелекту та ризиків внаслідок його застосування для миру та безпеки, економіки та суспільства, прав людини. Отримані результати аналізу сучасного стану справ у сфері штучного інтелекту. Спостерігається невизначеність, розбіжність поглядів політичних, інтелектуальних та бізнес-еліт як на національному, так і на глобальному рівні щодо концептуального змісту подальших шляхів щодо визначення правового регулювання штучного інтелекту. Світ зіткнувся з феноменом сингулярності, що вимагає визначення нової парадигми та концептуальних засад трансформації правових систем, перш за все, нормативно-правової бази для ефективної розробки та застосування технологій штучного інтелекту.*

***Ключові слова:** штучний інтелект, генеративний, право, врядування, управління, сингулярність, ризики.*

***Summary.** The article is devoted to the problems of legal regulation of the development and application of artificial intelligence technologies in the world and in Ukraine. An overview of the main international and national initiatives aimed at solving the problem of forming sustainable governance and regulating the development and application of artificial intelligence technologies is carried out, as well as the results of the discussion of the possibilities of artificial intelligence and the risks associated with its use for peace and security, economy and society, and human rights are highlighted. The results of the analysis of the current state of affairs in the field of artificial intelligence are obtained. There is uncertainty, divergence of views of political, intellectual and business elites both at the national and global levels regarding the conceptual content of further ways to determine the legal regulation of artificial intelligence. The world is faced with the phenomenon of the singularity, which requires the definition of a new paradigm and conceptual framework for the transformation of legal systems, first of all, the regulatory framework for the effective development and application of artificial intelligence technologies.*

***Keywords:** artificial intelligence, generative, law, governance, management, singularity, risks.*

Постановка проблеми. У світі остаточно сформувалася суспільна думка щодо визнання наявності в технологіях штучного інтелекту (далі – ШІ) потужних трансформаційних можливостей, на яких в останні роки наполегливо наголошували вчені, експерти, розробники та представники бізнесу, особливо великого. Отримані сьогодні і тим більш очікувані у майбутньому неоднозначні результати проникнення технологій

© Баранов О.А., 2024

ШІ в усі сфери суспільного життя дедалі більше привертають увагу як на високому міжнародному та національному політичному рівні, так і в середовищі науковців, експертів, бізнесу різного масштабу.

Національні та міжнародна правові системи відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні та здійсненні політики забезпечення стійкого врядування та регулювання розвитку і застосування технологій ШІ. Отже, визначення нової парадигми та концептуальних засад трансформації правових систем, насамперед, системи правового регулювання в інтересах ефективного розвитку та застосування технологій ШІ має екзистенційний характер та стає актуальним завданням для правової науки.

Метою статті є оцінка стану та формування нової парадигми правового регулювання та застосування технологій у сфері штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Почнемо з хронології подій у 2023 році, які стосуються сфери штучного інтелекту.

7 лютого 2023 р. На засіданні Наглядової ради за даними та штучним інтелектом (НАТО), було дано старт розробці стандартів щодо сертифікації штучного інтелекту [31].

6 – 7 липня 2023 р. В Женеві (Швейцарія) розпочався Глобальний саміт “Штучний інтелект для добра” (AI for Good) [44], організований агентством ООН International Telecommunication Union – ITU [20].

18 липня 2023 р. Рада Безпеки ООН провела засідання під назвою “Штучний інтелект: можливості та ризики для міжнародного миру та безпеки” [39].

26 жовтня 2023 р. Генеральний секретар ООН створив Консультативну раду високого рівня зі ШІ, яка має опублікувати свій остаточний звіт напередодні “Саміту майбутнього”, влітку 2024 року [40].

30 жовтня 2023 р. Президент Д. Байден підписав Адміністративний Указ про безпечну, захищену та надійну розробку і використання штучного інтелекту [47].

30 жовтня 2023 р. Лідери G7 у своїй заяві привітали Комплексну політичну структуру Хіросімського процесу штучного інтелекту (м. Хіросіма, Японія) [15].

1 листопада 2023 р. Відбувся Саміт з безпеки ШІ, організований британським урядом, на якому двадцять вісім урядів підписали так звану декларацію Блетчлі [18].

28 листопада 2023 р. В НАТО на засіданні міністрів закордонних справ схвалено першу в історії квантову стратегію [30].

Грудень 2023 р. Оприлюднено проміжний звіт Консультативної ради ООН високого рівня зі ШІ – “Керуючий штучний інтелект для людства” [41].

17 січня 2024 р. Міністерство промисловості Китаю опублікувало проект Керівних принципів, спрямованих на стандартизацію індустрії ШІ [51].

15 – 19 січня 2024 р. Відбувся Всесвітній економічний форум (Давос, Швейцарія), ключовою темою якого став ШІ, як рушійна сила для економіки та суспільства [35].

Крім того, 2023 рік в цілому відзначається багаточисельними жвавими дискусіями про майбутнє в контексті розвитку та застосування технологій ШІ. На дискусійних платформах всіх рівнів та різного спрямування широко обговорювались проблеми ШІ, які стосуються наступних питань: геополітики, управління, безпеки, прав людини, економіки, стандартів, ідентичності, довіри, контенту, інклюзії тощо. На цих дискусіях лунали різнополярні думки щодо місії та ролі ШІ в майбутньому цивілізації, від райдужних до трагічних.

Віце-президент США К. Гарріс під час Саміту з безпеки штучного інтелекту досить категорично стверджувала (1 листопада 2023 р.), що ШІ несе світу системні загрози, які

вже зараз завдають таку шкоду, яка багатьма визнається екзистенційною [21]. При цьому екзистенційність пояснюється тим, що загрози простягаються від масштабних кібератак за допомогою ШІ до розробленої ШІ біологічної зброї, яка може поставити під загрозу життя мільйонів людей, поставити під загрозу саме існування людства.

В той же час Співголова Консультативної ради високого рівня зі штучного інтелекту (ООН) К. Артїгас висловила, що світ має використовувати ШІ, який буде кращим за людський інтелект, якому наразі вдалося досягти лише 16 відсотків “Цілей сталого розвитку” (далі – ЦСР) [43]. Цікавою є її думка про пропозиції деяких з видатних експертів щодо здійснення паузи або навіть до зупинки у дослідженнях ШІ. Вони вважають, що ризик існування людства не пов’язаний із роботами, які начебто вб’ють усіх нас. Справжній екзистенційний ризик полягає в тому, що всі ми божевільні, бо не можемо повірити в те, що бачимо, чуємо чи читаємо.

Поки що, підсумки всіх цих дискусій невтішні, оскільки не вдалося досягнути якихось конкретних консолідованих результатів. Додатковим свідченням відсутності хоча б певного системного зближення позицій стосовно майбутнього ШІ стали результати багаточисельних дискусій на Всесвітньому економічному форумі (Давос, 2024 р.).

Особливу полярність думок було продемонстровано під час обговорень проблем формування узгодженої політики щодо управління ШІ.

Англійський онлайн-словник Dictionary.com за частотою запитів обрав словом 2019 року прикметник “екзистенційний” (existential), який передає відчуття боротьби за виживання, у прямому та переносному значенні, нашої планети, наших близьких, нашого способу життя [10]. А в 2023 році словом року стало “галюцинація” (hallucinate), яке, за думкою авторів на даний, момент найкраще представляє численні наслідки ШІ для майбутнього мови і життя [37]. Це пояснюється тим, що слово “галюцинація” відображає постійний вплив технологій (ШІ – від *Авт.*) на соціальні зміни та постійну невідповідність між ідеальним майбутнім, яке ми уявляємо, і безладним сьогоденням, якого ми насправді досягаємо.

Таким чином, початок 2024 року характеризується наявністю невизначеності, розгубленості та розпачу політичної, інтелектуальної та бізнесової еліти як національного, так і світового рівня щодо концептуального визначення подальших шляхів розвитку та застосування технологій ШІ. Світ безпосередньо стикнувся з таким явищем як сингулярність. Це можна пояснити декількома факторами:

- невизначеності стратегії щодо подальших напрямів та перспектив розвитку технологій ШІ;
- недостатнім рівнем знань та розуміння технологій ШІ, соціальних позитивних та негативних наслідків широкого застосування ШІ у представників політичної, наукової та виробничої спільноти, широких верств населення тощо;
- відсутністю концептуального бачення шляхів системного забезпечення нейтралізації прямих загроз та проявів негативних наслідків застосування технологій ШІ;
- невизначеністю шляхів трансформації (адаптування) міжнародних та національних публічних систем управління та регулювання в умовах широкого застосування технологій ШІ;
- недосконалістю сучасних правових доктрин щодо формування ефективного правового забезпечення розвитку, проектування, виробництва та застосування технологій ШІ.

Світове співтовариство сьогодні практично знаходиться в точці біфуркації. Від змісту концептуальних рішень щодо визначення принципів політики управління

процесом розвитку та застосування технологій ШІ залежить напрям подальшого цивілізаційного руху. Майбутнє цивілізації має дві альтернативні траєкторії: або буде відбуватись динамічний гармонійний розвиток всіх держав на шляху досягнення ЦСР, або буде відбуватись розлад та подальше хаотичне сповзання у прірву невизначеності загрозливого майбутнього.

Національні та міжнародна правові системи відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні та здійсненні політиці забезпечення стійкого врядування та регулювання розвитку і застосування технологій ШІ. Отже, визначення нової парадигми та концептуальних засад трансформації правових систем, насамперед, системи правового регулювання в інтересах ефективного розвитку та застосування технологій ШІ має екзистенційний характер та стає актуальним завданням для правової науки.

Сприйняття світом переваг та загроз у застосуванні штучного інтелекту.

Трансформаційна сила ШІ вимагає ретельного вивчення [27], оскільки його застосування дозволяє з одного боку ефективно розв'язувати багато застарілих і нових соціальних та технічних проблем, а з іншого боку каталізує тектонічні соціальні та економічні зрушення практично у всіх сферах соціальної активності.

Генеральний секретар ООН А. Гутерріш заявив, що Глобальний саміт “Штучний інтелект для добра” визнає спільну відповідальність урядів, приватного сектору, установ Організації Об'єднаних Націй, академічних кіл та інших за те, щоб ШІ повністю реалізував свій потенціал, одночасно запобігаючи та зменшуючи шкоду [20].

Рада Безпеки ООН провела засідання під назвою “Штучний інтелект: можливості та ризики для міжнародного миру та безпеки”, присвячене основному питанню: як члени Ради Безпеки можуть сприяти безпечному та відповідальному розвитку ШІ для підтримки міжнародного миру та безпеки, одночасно використовуючи можливості, які він дає для сталого розвитку? [39]

Парламенти та уряди понад шістдесяті передових країн прийняли або приймають Національні стратегії розвитку штучного інтелекту або розглядають їх прийняття, а також приймають нормативні акти з розвитку ШІ [45]. Наприклад, в Указі Президента США про безпечну, захищену та надійну розробку і використання штучного інтелекту зазначається, що використання ШІ на благо та усвідомлення його численних переваг потребує зменшення значних ризиків, що вимагає зусиль усього суспільства, включаючи уряд, приватний сектор, наукові кола та громадянське суспільство [47].

НАТО повідомляє, що члени організації приділяють пріоритетну увагу розвитку певних технологічних напрямів завдяки їхньому впливу на оборону та безпеку. До таких технологічних пріоритетних напрямів НАТО відносить ШІ, дані та обчислення, автономію (роботів – від Авт.), біотехнології та людське вдосконалення, гіперзвукові технології, енергію та рух, нові матеріали, квантові технології, комунікаційні мережі наступного покоління та космос [29].

Очікуване прийняття ООН у 2024 році Всеосяжної міжнародної конвенції про боротьбу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у злочинних цілях [42] може стати символічним початком переходу до гармонізованої політики держав в сфері цифрових технологій, зокрема, в частині застосування ШІ.

Глобальний цифровий договір (ООН) про відкрите, вільне та безпечне цифрове майбутнє для всіх планується узгодити напередодні Саміту за майбутнє у вересні 2024 р. [44]. Основними темами Глобального цифрового договору стануть: підтвердження фундаментальних зобов'язань з'єднати непов'язане; уникнення фрагментації Інтернету; надання людям можливості щодо використання їхніх даних; застосування прав людини

онлайн; просування надійного Інтернету шляхом запровадження критеріїв відповідальності за дискримінацію та оманливий вміст; *регулювання ШІ* [11].

Нещодавнє опитування International Data Corporation (IDC) USA, зроблене на замовлення корпорації Майкрософт, свідчить, що на кожен \$1 США, який компанії інвестують у ШІ, вони отримують в середньому \$3,5 прибутку, а 5 % організацій у всьому світі отримують в середньому \$8 прибутку [26].

Штучний інтелект має потенціал змінити світову економіку, особливо в сфері ринків праці, що надасть перевагу спочатку країнам з розвинутою економікою, а з часом таку перевагу відчують країни, що розвиваються. Вірогідно, що проявляться певні послідовні закономірності щодо впливу ШІ, наприклад, жінки та особи з вищою освітою більше піддаються впливу, але також краще готові отримати його переваги, а літні працівники потенційно менш здатні адаптуватися до нової технології [6].

Одночасно, звертається увага на надкритичний загальногалузевий дефіцит кадрів, якій стане суттєвим бар'єром на шляху масштабного поширення застосування технологій ШІ. Згідно з результатами досліджень IDC 52 % опитаних повідомили про відсутність кваліфікованих працівників, необхідних для впровадження та масштабування ініціатив з ШІ в бізнес-функціях як головний бар'єр [25]. Крім того, нестача кваліфікованих кадрів обмежить можливості регуляторів ринків у розуміння того, куди мають рухатись технології [4].

Свідченням розуміння важливості теми ШІ для людства стало активне створення в останні часи об'єднань, альянсів та форумів експертів і фахівців з різних сфер суспільної діяльності для обговорення та вирішення проблем високого рівня щодо розвитку, проектуванню, виробництва та застосування технологій ШІ.

У 2024 році буде спостерігатись подальша активізація створення нових організацій, комісій і експертних груп, предметом досліджень яких буде широке застосування технологій ШІ та формування політики забезпечення стійкого врядування та регулювання застосування ШІ. Але цей процес не буде вільним від своєрідного "популізму". Недостатній рівень знань та розуміння технологій ШІ буде провокувати використовувати тематику ШІ для створення пустопорожніх дискусій у ЗМІ, соціальних мережах, вигадування хибних цілей міжнародних та національних державних та громадських інституцій.

Європейський альянс штучного інтелекту [16] – це багатосторонній форум для участі в широкому та відкритому обговоренні всіх аспектів розвитку ШІ та його впливу на економіку і суспільство. Альянсом керує Група експертів високого рівня з ШІ (AI HLEG), яка складається з 52 експертів, обраних Європейською Комісією для виконання цього завдання. AI HLEG буде зосереджено на двох основних результатах:

- підготовка документів з етики ШІ;
- підготовка середньострокових і довгострокових політичних рекомендації щодо викликів і можливостей, пов'язаних зі ШІ, які будуть включені в процес розробки політики, процес оцінки законодавства та розробку цифрової стратегії наступного покоління.

Альянс управління штучним інтелектом (AI Governance Alliance, AIGA), заснований Всесвітнім економічним форумом у червні 2023 р., об'єднує понад 250 членів із понад 200 організацій. Альянс в центр свої особливої уваги поставив три базові теми: безпечні системи та технології, відповідальне застосування та трансформація, а також стійке врядування та регулювання [8].

1. Визначення політики забезпечення стійкого врядування та регулювання застосування ШІ.

У Всесвітньому економічному форумі (далі – ВЕФ) прийняли участь понад 2800 учасників, серед них понад 50 глав держав, біля 300 міністрів та 800 генеральних директорів [13]. Обговорення на ВЕФ стосувались чотирьох основних тем:

- досягнення безпеки та співпраці в розколотому світі;
- сприяння зростанню та створення робочих місць для нової ери;
- *ШІ як рушійна сила економіки та суспільства*;
- довгострокова стратегія щодо клімату, природи та енергії [46].

Стосовно пануючої на ВЕФ теми ШІ є цікава статистика: 49 дискусійних майданчиків, 279 виступів, загальний час дискусій – 2136 годин, на користь застосування ШІ позитивних аргументів – 1975, негативних – 674, нейтральних – 776 [46]. Зміст цих висловлювань, який в дійсності був результатом роботи груп висококласних експертів, можна вважати своєрідним зрізом думок світової спільноти щодо майбутнього ШІ.

Як і очікувалось, найбільш жваві дискусії відбулися навколо стратегічно важливої теми: формування узгодженої *політики стійкого врядування та регулювання застосування ШІ*. В процесі дискусій пропонувались різні варіанти підходів щодо побудови гармонізованих міжнародної та національних політик стійкого врядування та регулювання застосування ШІ.

Обговорювався широкий спектр пропозицій: від централізованого регулювання штучного інтелекту, в тому числі за допомогою певного адміністративного агентства, до децентралізованого підходу, якому в даний час віддають перевагу США, Великобританія і Японія [4]. Наприклад, у Адміністративному указі Президента США про ШІ визначається, що регулювання буде відбуватись шляхом порушення великої кількості правозастосовних справ проти компаній, які займаються сумнівною поведінкою навколо ШІ [47].

На ВЕФ було проголошено багато цікавих думок щодо проблеми визначення політики забезпечення стійкого врядування та регулювання застосування ШІ:

– негайний розвиток ШІ без огорож представляє екзистенціальну загрозу, тому потрібно, щоб уряди терміново працювали з технологічними компаніями над структурою управління ризиками, а також щодо моніторингу та пом'якшення майбутньої шкоди (А. Гутерреш, Генеральний секретар ООН) [49];

– трансформація, яка відбувається завдяки ШІ, – багатообіцяюча, але вона пов'язана з ризиками (Г. Гопінатх, перший заступник директора-розпорядника Міжнародного валютного фонду) [49];

– за результатами опитування, яке ВЕФ провів перед зустріччю у Давосі, 87 % економістів прогнозує, що штучний інтелект може викликати нестабільність у світовій економіці [50];

– трансформації, пов'язані із ШІ, одночасно призведуть до втрати мільйонів робочих місць та до створення нових мільйонів робочих місць, тому перекваліфікація, підвищення кваліфікації та навчання впродовж життя будуть мати вирішальне значення (Г. Хонгбо, Генеральний директор Міжнародної організації праці) [49];

– потужності ШІ потребують управління ризиками їх застосування (А. Прабхакар, директор Управління науково-технічної політики Білого дому США) [36];

– найкращий спосіб створити певну політику – це керувати побічними ефектами або секторами, на які може вплинути ШІ (Х. Белхул, виконавчий директор Dubai Future Foundation [36];

– існує безліч законів, які не обов'язково написані для ШІ, але вони абсолютно стосуються ШІ (Б. Сміт, президент Microsoft) [36];

– багато додатків ШІ будуть регулюватися тим, що вже існує, але проблема у визначенні додаткового нового регулювання (В. Волах, співдиректор Ініціативи штучного інтелекту та рівності в Раді Карнегі з питань етики в міжнародних справах) [36];

– оскільки технологію важко регулювати, регулювання може застосовуватися до випадків використання ШІ, тому чим більше ризики використання, тим більше регулювання (А. Крішна, головний виконавчий директор IBM) [50];

– існують позитивні підвалини щодо вирішення проблеми гармонізованого правового регулювання та різноманітні підходи до регулювання ШІ, але очікується більше конвергенції в майбутньому тому, що люди насправді піклуються про багато однакових речей і насправді мають схожі підходи до їх вирішення (Б. Сміт, президент Microsoft) [34].

AIGA в межах окремого дослідження “Проблеми стійкого врядування та регулювання застосування ШІ” розглядає такі основні теми [2]:

- глобальні розробки в управлінні ШІ, збільшення напруженості в управлінні ШІ;
- міжнародне співробітництво та юрисдикційна сумісність, міжнародна координація та співпраця, сумісні стандарти ШІ, гнучкі механізми регулювання;
- забезпечення справедливого доступу та інклюзивного глобального управління ШІ, структурні обмеження та дисбаланс потужності, включення Глобального Півдня в управління ШІ.

Крім того у дослідженні особливо зауважується наступне:

- складний ландшафт управління ШІ, який швидко розвивається, до того ж відзначається різними національними підходами щодо його формування на основі або ризику, або правил, або принципів, або результатів;
- міжнародне співробітництво з метою забезпечення взаємодії юрисдикцій є життєво важливим для забезпечення глобальної єдності та довіри до ШІ.

Ситуація із необхідністю негайного визначення гармонізованих міжнародної та національних політик стійкого врядування та регулювання застосування ШІ ускладнюється через існування явища сингулярності. **Сингулярність** – це невизначеність передбачення (прогнозування) результатів майбутнього розвитку людської спільноти через певний час, протягом якого буде відбуватися стрімке та масштабне впровадження критичного обсягу проривних досягнень четвертої промислової революції, зокрема технологій Інтернету речей, ШІ, робототехніки тощо [53].

У випадку ШІ стикаємось з необхідністю вирішення проблеми сингулярності при прогнозуванні розвитку соціуму, публічного управління та регулювання, соціальної, технологічної, правової сфери тощо. Проблему сингулярності можна вирішити шляхом проведення на багатодисциплінарних засадах форсайт-досліджень майбутніх результатів розвитку людства з горизонтом 25 – 45 років.

2. Особливості формування окремих складових політики стійкого врядування та регулювання застосування ШІ.

Оскільки політика стійкого врядування та регулювання застосування ШІ є складним явищем, то спочатку потрібно визначитись із загальними підходами та принципами її формування. Насамперед, це стосується:

- формування нової парадигми правового регулювання застосування ШІ;
- визначення предмету, принципів та методів правового регулювання ШІ;
- встановлення загальних рамок та обмежень щодо правового регулювання ШІ;

– визначення раціонального співвідношення між етичним та правовим регулюванням.

За висновками багатопрофільної консалтингової компанії Albright Stonebridge Group (ASG) у 2024 році буде важко зберегти таку ж політичну динаміку щодо визначення політики стійкого врядування та регулювання застосування ШІ. Уряди передових країн, що входять до G7, начебто в основному узгоджують загальні контури політики щодо ШІ, але вони застосовують різні підходи до їх втілення в реальність [4].

Розглянемо деякі аспекти формування *політики стійкого врядування та регулювання застосування ШІ*.

Суверенітет у сфері ШІ. Центральним питанням вироблення політики у сфері цифрових технологій є питання співвідношення національного і міжнародного. Ініціативи, зосереджені на досягненні цифрового суверенітету, суверенітету щодо даних, ШІ чи кібернетичного суверенітету, часто мотивуються бажанням зменшити ризики негативного впливу на національну безпеку інтегрованих (глобалізованих – *від Авт.*) цифрових мереж [25].

З іншого боку акцентування на цифровому суверенітеті створює загрози формуванню міжнародної гармонізованої політики, більш того, стає суттєвим бар'єром при реалізації вже наявної, визнаної міжнародної політики в певних сферах. Як приклад можна згадати нещодавній вихід США з переговорів СОТ про електронну комерцію, який був виправданий необхідністю отримати більше можливостей для регулювання технологічних компаній на національному рівні [25].

Таким чином, в процесі формування політики стійкого врядування та регулювання застосування ШІ маємо завдання щодо подолання протиріччя між національними і міжнародними інтересами. Наявність такого протиріччя не є новиною для міжнародного права, але основною причиною його виникнення є особливість історично сформованого алгоритму прийняття міжнародних актів. Особливість полягає в часовій послідовності прийняття національних та міжнародних актів, із однаковими сферою, обсягом та предметом правового регулювання.

Традиційно міжнародні акти методологічно формувались за принципом “знизу догори” – від національного законодавства до міжнародного акту. Історично держави напрацьовували національне законодавство виходячи із своїх егоїстичних національних пріоритетів та інтересів, які часто-густо були конкуруючими із відповідними пріоритетами та інтересами інших держав. Тому наступне прийняття міжнародних актів як правило супроводжується гострими, довготривалими та важкими дискусіями щодо пошуку компромісів з узгодження обсягу і змісту національних пріоритетів та інтересів певних держав, які вже були захищені на рівні їх національного законодавства.

Вирішення протиріччя між національними і міжнародними інтересами має певні важливі особливості у випадку формування політик стійкого врядування та регулювання застосування ШІ:

- формування як національних, так і міжнародних пріоритетів та інтересів поки що знаходиться на стадії їх визначення та локалізації;
- зміст пріоритетів та інтересів поки що в основному збігається як в національному розрізі, так і в міжнародному;
- кількість експертів високого рівня у світі незначна і всі вони розпорошені по невеликій кількості передових країн;
- виробництво основної маси окремих технологій ШІ буде сконцентровано в невеликій кількості передових країн, інші країни будуть мати можливість швидко та

динамічно впроваджувати передові розробки з ІІІ у життя своїх суспільств користуючись досвідом кращих;

– для усунення загроз виникнення конфліктів в інтересах як світової спільноти в цілому, так і в інтересах окремих держав забезпечити максимально рівні сприятливі умови для доступу до технологій ІІІ та їх застосування.

Виходячи з наведеного, пропонується інша парадигма формування політик стійкого врядування та регулювання застосування ІІІ: за принципом “згори донизу” – від міжнародного акту до національного законодавства [53].

Сутність нової парадигми алгоритму побудови національного законодавства полягає в наступному. Спочатку зусилля міжнародних груп експертів високого рівня мають створити модельний акт – акт міжнародного права щодо гармонізованої політики стійкого врядування та регулювання застосування ІІІ. Формування такого акту має базуватись як на результатах міждисциплінарних форсайт-досліджень, так на поглядах передових держав, що вже здійснили формування та апробацію законодавчих інновацій з певних правових проблем застосування ІІІ. Згодом після прийняття цього акту міжнародного права держави його ратифікують з подальшою імплементацією у національне законодавство.

Реалізації запропонованої парадигми дозволить при формуванні міжнародної та національних політик стійкого врядування та регулювання застосування ІІІ:

- 1) значно зменшити витрати різних ресурсів на подолання міждержавних протиріч щодо пріоритетів і інтересів;
- 2) мінімізувати правові бар'єри при застосуванні технологій ІІІ в транскордонному режимі, що стане однією її синергетичних переваг;
- 3) забезпечити швидке, синхронізоване та гармонізоване визначення міжнародного та національних правових режимів застосування ІІІ, наприклад при вирішенні проблеми досягнення ЦСР.

Зрозуміло, що реалізація алгоритму формування політик стійкого врядування та регулювання застосування ІІІ потребує відповідної трансформації місії та мети систем міжнародно-правових актів, організаційно-правового вдосконалення процедур їх розробки, визнання та приєднання до них.

Додає оптимізму щодо позитивного сприйняття запропонованої парадигми формування політик наявний позитивний досвід щодо створення законодавчої бази Євросоюзу та його держав-членів.

У випадку реалізації запропонованої парадигми міжнародне право зміцнить свою інтегративну роль, воно стане джерелом для формування національних законодавств по широкому колу різноманітних суспільних відносин у різних сферах життєдіяльності соціуму, пов'язаних із застосуванням ІІІ. Крім того, відкриваються нові перспективи щодо забезпечення конвергенції правових систем різних держав.

Отже, запропонований підхід буде сприяти синергії правових систем, правової політики та законодавства щодо створення ефективної форми забезпечення національного суверенітету у сфері застосування технологій ІІІ.

Принцип гармонізованого регулювання та досягнення нормативного узгодження ІІІ. У сучасному глобалізованому та взаємозалежному світі не підлягає сумніву неминучість повсюдного та широкомасштабного використання технологій Інтернету речей (далі – ІоТ), основою яких є технологій ІІІ. Саме синергія технологій ІоТ та ІІІ дозволить забезпечити прийняття та реалізацію оптимальних рішень в багатьох сферах життєдіяльності суспільства – рішень, зміст яких буде релевантним

параметрам стану соціальної діяльності, внутрішнього і зовнішнього середовища її реалізації [52].

Для майбутньої циркулярної або ресурсозберігаючої економіки, економіки результату тощо буде вкрай важливо мати можливість створювати ситуаційні різноманітні коопераційні ланцюжки за участю великої кількості акторів для оперативного виконання виникаючих завдань. Технології IoT завдяки ШІ дозволяють швидко без залучення людей створювати будь-які товарні, продуктові та логістичні ланцюжки, ланцюжки доданої вартості та глобальних виробничих мереж тощо. При цьому, бізнес-структури, які здатні приймати участь у формуванні ланцюжків на базі IoT із ШІ, можуть належати будь-якій юрисдикції, що створює серйозні правові бар'єри, оскільки національні законодавства як правило є не гармонізованими між собою.

Тобто йдеться про те, що на сьогодні навіть поодинокі нормативні акти щодо проектування, виробництва та застосування технологій ШІ фактично створюються державами автономно, незалежно та хаотично, за виключенням держав-членів ЄС. Наприклад, на думку А. Хофманна (Andreas Hoffmann) розбіжності у законодавстві будуть мати місце не лише на міжнародному та національному рівні, а й на муніципальному та галузевому рівнях. У 2023 році тільки в США понад 25 штатів запровадили законодавство щодо штучного інтелекту [48].

Така ситуація закономірно буде мати наслідком формування у світі так званих нормативно-правових “джунглів” в частині регулювання застосування ШІ, що значно ускладнить досягнення певних “Цілей сталого розвитку”, які потребують консолідації зусиль декількох держав. З великою вірогідністю можна очікувати майбутню різноманітність цілей, принципів, методів та механізмів правового регулювання, фрагментарність ландшафту національних законодавств щодо застосування ШІ.

Саме таке очікування є ще одним важливим аргументом на користь застосування нової парадигми формування правового регулювання за принципом “згори донизу” – від міжнародного акту до національного законодавства. За таких умов виконання завдання забезпечення гармонізації національних законодавств щодо застосування ШІ стає реальним, а його реалізація може відбутись в досить короткий термін.

Одночасно, враховуючи те, що ШІ – це технологічно та технічно складний об'єкт, який має взаємодіяти з іншими технічними засобами, які вироблені як в одній країні, так і в різних, пильна увага має приділятися питанням стандартизації. Тому Національний інститут стандартів і технологій (NIST, США) в січня 2023 р. розробив Рамкові правила для кращого управління ризиками, пов'язаними з ШІ. Правила призначені для добровільного застосування з метою покращення здатності включати міркування надійності в проектування, розробку, використання та оцінку продуктів, послуг і систем ШІ [32].

Проблема гармонізації національних стандартів аналогічна проблемі гармонізації законодавства. Тому агентствам та інституціям із стандартизації різних країн потрібно буде приділити пильну увагу щодо оцінки можливості застосувати той же принцип “згори донизу” при їх створенні – від міжнародного стандарту до національного стандарту або безпосереднього визнання міжнародного.

Принцип інклюзивності. В межах цього дослідження будемо використовувати наступне визначення: *інклюзивний розвиток – це суспільний прогрес (розвиток), який включає в себе розширення прав і можливостей громадян і сприяє досягненню результатів, пов'язаних з добробутом людей, відповідно до стійкості суспільних основ (інститутів і середовища)* [12].

Вважається, що дотримання принципу інклюзивності підвищить ефективність досягнення ЦСР, в яких він неодноразово згадується. Підвищення ефективності може відбутись завдяки мобілізації наукових спільнот, спільнот практиків і соціальних рухів навколо дотримання цього принципу, в чому виявляється зацікавленими є всі [19].

Світ має сформувавши таку політику стійкого врядування та регулювання, щоб всі люди, спільноти, суспільства та країни отримали вигоду від застосування ШІ. Дотримання принципу інклюзивності вимагатиме забезпечення рівного доступу, насамперед до технологій ШІ, а також до мережі Інтернет, відповідної інформації/контенту, цифрових мереж, послуг і технологій [25].

З врахуванням результатів дослідження [19], мету реалізації принципу інклюзивності можна визначити як забезпечення максимально рівного доступу до технологій ШІ у всіх випадках їх застосування для всіх держав, бізнесів та людей.

Побудова довіри. Технології ШІ як комп'ютерні технології характеризуються надзвичайною технічною складністю, невизначеністю, неоднозначністю та абстрактністю функціонування і досягнення результату. Саме тому для “пересічного” користувача ШІ представляється чимось загадковим та чарівним, що може перевершувати інтелектуальні можливості людини та виконувати будь-які завдання. Майже щоденні новини, статті, факти, звіти та виступи переконують їх в цьому.

З іншого боку, складність усвідомлення логіки прийняття рішень та дій ШІ, про що майже щоденно, шановані авторитети-фахівці та “пересічні” користувачі попереджують о всіляких маленьких та великих негараздах і загрозах, які супроводжують застосування ШІ. Це призводить до виникнення проблеми довіри до результатів застосування ШІ в будь-яких сферах. Зрозуміло, що атмосфера недовіри до технологій ШІ стає критичною для масштабного поширення ШІ у всі сфери соціальної активності.

Вважається, що надійне (довірливе) використання можливостей ШІ потребує формування такої політики стійкого врядування та регулювання, яка б мала пріоритетом забезпечення прозорості функціонування ШІ, оцінки ризиків застосування ШІ, захисту конфіденційності даних, які використовуються тощо [48]. Відносно ризиків, які потрібно визначити в політиці, звертається увага на необхідність виваженого підходу до визначення співвідношення пріоритетності між ними. Йдеться, наприклад, про ризики гальмування інновації та інвестиції та ризики, пов'язані із невизначеністю потенційних результатів, які може дати ШІ [38].

Надто чутливою проблема довіри стає у випадку, коли результати функціонування ШІ застосовуються безпосередньо до конкретної людини або коли відбуваються безпосередні відносини між ШІ та людиною. Вирішення цієї проблеми вбачається шляхом побудови інструкційної системи сертифікації автономних ШІ [9].

Група експертів високого рівня з ШІ Єврокомісії у 2019 р. запропонувала Рекомендації з етики надійного штучного інтелекту [14]. Основний лейтмотив роботи цієї групи полягав у побудові довіри до **людино-орієнтованого** ШІ шляхом підготовки на основі фундаментальних прав та етичних принципів відповідних рекомендацій. У Рекомендаціях запропоновано сім ключових вимог забезпечення надійності ШІ: людське агентство та нагляд; технічна міцність і безпека; конфіденційність і управління даними; прозорість, різноманітність, відсутність дискримінації та справедливості; соціальне та екологічне благополуччя; відповідальність [1]. Оприлюднені вимоги супроводжуються переліком оцінок, які є індикаторами їх виконання, що створює умови для формування потужних механізмів спостереження та контролювання за результатами виконання цих вимог.

Таким чином, при формуванні політики стійкого врядування та регулювання застосування ШІ необхідно гармонійно використовувати як вимоги норм етики, так і норм права.

Генеративний ШІ генерує низку нових правових проблем. Революційним за наслідками стало входження в сферу практичного застосування генеративного ШІ (Generative AI, GenAI, GPT). Це сприймають як зміну парадигми розвитку ШІ з наслідками, що виходять далеко за межі традиційних секторів, таких як охорона здоров'я та розваги [27]. Прогнозується, що вплив генеративного ШІ на зміну робочих функцій та розподілу праці буде надто потужним [5]. Насправді, зміни парадигми у розвитку ШІ не відбувається, в дійсності з'явився новий додатковий клас штучного інтелекту – генеративний ШІ.

Функціонування генеративного ШІ базується на застосуванні великих мовних моделей (Large Language Model, LLM), машинному навчанні, глибокому навчанні та на застосуванні швидкої обробки великих масивів інформації та даних. Генеративний ШІ виявився досить ефективним для вирішення певного класу універсальних завдань, пов'язаних з обробленням та генерацією інформації в різних її формах (текст, дані, комп'ютерні програми, зображення, аудіо, відео тощо).

Бум обговорень навколо генеративного ШІ виник наприкінці 2022 року, коли його розробник компанія OpenAI 30 листопада 2022 року відкрила вільний доступ для всього світу до чат-бота ChatGPT, який функціонував на основі GPT-3.5 [23]. Одночасно інші компанії виводять на ринок низку аналогічних варіантів генеративних ШІ. Дуже швидко з'являються більш спеціалізовані зразки генеративного ШІ, які призначені для виконання вузьких за темою завдань. Згідно із базою даних щодо інструментів штучного інтелекту доступних в Інтернет, сьогодні вже існує понад 5000 спеціалізованих додатків для виконання конкретних завдань в різних сферах практичної діяльності [3].

У висновках Звіту AIGA [2] зазначається, що глобальний ландшафт управління ШІ є динамічний, складний, фрагментований, який ускладнюється проблемами, пов'язаними з появою генеративного ШІ. Задля ефективного використання глобальних можливостей генеративного ШІ та усунення ризиків критично потрібна міжнародна співпраця та юрисдикційна взаємодія.

З розвитком процесу поширеного та активного застосування різних версій генеративного ШІ виникає низка правових проблем [6, 7, 22, 33], до основних з яких відноситься наступне:

- забезпечення конфіденційності інформації, яка передається до GPT;
- визначення правових умов використання інформації та даних, які є інтелектуальною власністю та використовуються для навчання GPT;
- визначення права власності на інформаційні продукти, які отримані в результаті функціонування GPT, зокрема права інтелектуальної власності;
- велика вірогідність одночасного отримання різними користувачами однакових результатів функціонування GPT;
- невизначеність наявності або відсутності при функціонуванні GPT-упереджень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками;
- невизначеність суб'єкта відповідальності за наявність помилок в отриманому результаті функціонування GPT, які мають назву “галюцинації”;

– невизначеність відповідального суб'єкта за порушення прав людини, за дезінформацію, фейковий та оманливий контент тощо, які містяться в інформаційних продуктах, отриманих в результаті функціонування GPT.

Навколо цих правових проблем точаться жваві дискусії, публікуються наукові праці, приймаються судові рішення, вносяться зміни до законів тощо, зміст яких характеризується суперечливістю думок та позицій. Але за думкою адвоката Д. Хіллеманна (D. Hillemann) [22] суперечливість спостерігається завдяки тому, що проблема розглядається поверхово, без глибокого розуміння технології, що стоїть за нею.

Із врахуванням думки Д. Хіллеманна, сформулюємо на наш погляд важливу рекомендацію: юристам потрібно спочатку хоча б у загальному вивчити та усвідомити принципи та особливості функціонування цифрових технологій, зокрема GPT, а потім проводити дослідження правових проблем їх застосування в процесі реалізації суспільних відносин.

В межах сучасної правової доктрини, сучасних галузей права та законодавства сформуємо вихідні принципи правового регулювання, пов'язаного із застосуванням GPT:

– генеративний ШІ виступає інструментом, призначеним для підвищення ефективності праці користувача GPT;

– введення в обіг інформаційного продукту здійснює виключно користувач GPT, який його замовляв та отримав як результат функціонування генеративного ШІ;

– виключно користувач GPT має права інтелектуальної власності на інформаційний продукт, який замовляв та отримав як результат функціонування генеративного ШІ;

– будь-яке оприлюднення інформаційного продукту здійснюється виключно користувачем GPT як його автором, який його замовляв та отримав як результат функціонування генеративного ШІ;

– користувач GPT, який замовляв та отримав як результат функціонування генеративного ШІ певний інформаційний продукт, відповідно до законодавства має обов'язок зазначати в ньому всі випадки запозичення творів інших авторів шляхом посилання на ці твори;

– відповідальність за порушення права інтелектуальної власності внаслідок введення в обіг інформаційного продукту несе користувач GPT, який його замовляв та отримав як результат функціонування генеративного ШІ;

– відповідальність за наявність дезінформації, недостовірної, фейкової та оманливої інформації в інформаційному продукті та за порушення особистих немайнових прав юридичної та фізичної особи несе користувач GPT, який його замовляв та отримав як результат функціонування генеративного ШІ.

Зазначені принципи також мають розповсюджуватись на випадок застосування генеративного ШІ в автоматичному режимі, який функціонує автономно без оперативного втручання людини, але за її генеральними інструкціями. Прикладом такого автономного генеративного ШІ є настільна комп'ютерна програма GPT-4 Python & Tkinter GUI (GPT-4 Python & Tkinter GUI Desktop Application), яка використовується за ліцензією від 2 червня 2023 р. [28]. Користувачем GPT у такому випадку є суб'єкт права, який застосовував автономний режим функціонування генеративного ШІ та визначив генеральні інструкції такого функціонування.

Однак існує виключення із загального правила. Наведені принципи правового регулювання не застосовуються для випадків внутрішнього “вжитку” результатів функціонування генеративного ШІ окремими фізичними або юридичними особами.

В цілому, проблема правового регулювання застосування генеративного ШІ не виглядає тривіальною, насамперед тому, що сфера його використання має надто широке охоплення від публічного управління, бізнесу до пересічних громадян та є чутливою до можливого порушення прав та інтересів його користувачів та третіх осіб.

Попередні висновки.

1. Штучний інтелект, особливо у поєднанні з іншими цифровими технологіями, такими як Інтернет речей, робототехніка, оброблення великих даних, хмарні технології тощо розглядається як потужний фактор збільшення ефективності досягнень людством “Цілей сталого розвитку”. З огляду на це декілька десятків країн світу прийняли або розглядають прийняття національних стратегій розвитку штучного інтелекту.

2. Прогнозні темпи зростання: 1) ринку штучного інтелекту: 2023 – \$241 млрд.; 2030 – \$738 млрд.; 2) вплив ШІ на зростання ВВП: 2023 – 1,33 %; 2030 – 8,56 %.

3. У 2023 – 2024 роках тема штучного інтелекту стала топовою на рівні ООН, ЄС, НАТО тощо, при проведенні міжнародних та національних форумів, симпозіумів, конференцій, зокрема Всесвітнього економічного форуму (Давос). Швидко створюються різноманітні альянси та об’єднання з розвитку штучного інтелекту як на національному так і на міжнародному рівні.

4. В передових державах світу народжуються ініціативи щодо формування правового регулювання проектування, створення, виробництва та застосування технологій штучного інтелекту, а також нарощуються зусилля щодо формування системи стандартизації та сертифікації.

5. Набуває особливої ваги вирішення проблем:

– проведення глобальних досліджень щодо стійкого врядування та регулювання застосування ШІ;

– міжнародного співробітництва та юрисдикційної сумісності, міжнародної координації та співпраці, створення сумісних стандартів ШІ, визначення гнучких механізмів правового регулювання;

– забезпечення справедливого доступу та інклюзивного глобального управління застосуванням ШІ.

6. Запропонована в статті нова парадигма формування міжнародної та національних політик стійкого врядування та регулювання застосування ШІ дозволить:

– значно зменшити витрати різноманітних ресурсів на подолання міждержавних протиріч щодо пріоритетів і інтересів відносно розвитку та застосування ШІ;

– мінімувати правові бар’єри при застосуванні технологій ШІ в транскордонному режимі, що стане однією її синергетичних переваг;

– забезпечити швидке, синхронізоване і гармонізоване визначення міжнародного та національних правових режимів застосування ШІ, наприклад при вирішенні проблеми досягнення ЦСР.

7. Технології ШІ мають потенціал бути застосованими будь-яким урядом, будь-якою галуззю, кожною спільнотою, кожним бізнесом та кожною людиною. Тому вирішення проблеми забезпечення стійкого врядування та регулювання застосування ШІ як на національному, так і на міжнародному рівнях стає вирішальним фактором для ефективного досягнення “Цілей сталого розвитку” та розв’язання інших проблем розвитку людства.

8. Необхідною умовою формування стійкого врядування та регулювання застосування ШІ є визначення нової парадигми правового забезпечення регулювання застосування ШІ, що має екзистенційний характер.

Використана література

1. AI HLEG. (2019). Ethics guidelines for trustworthy AI. High-level expert group on artificial intelligence: 6.
2. AIGA. (2024). Generative AI Governance: Shaping a Collective Global Future. Report. World Economic Forum.
3. Aixploria. (2024). AI Tools Directory. Retrieved from <https://www.aixploria.com/en>
4. ASG. (2024). AI Decrypted: A Guide for Navigating AI Developments in 2024. Report: January 24, 2024.
5. Cazzaniga, M., et al. (2024). Gen-AI: Artificial Intelligence and the Future of Work. *Staff Discussion Notes*, 2024(001).
6. Coraggio, G. (2023). What Legal Challenges in Harnessing Generative Artificial Intelligence? Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/what-legal-challenges-harnessing-generative-giulio-coraggio>
7. Corfman, T. (2023). The legal risks of ChatGPT. Retrieved from <https://www.ragan.com/the-legal-risks-of-chatgpt>
8. Daugherty, P. et al. (2024). AI Governance Alliance Briefing. Paper Series. World Economic Forum.
9. Dia, H. et al. (2021). Artificial Intelligence Tests for Certification of Autonomous Vehicles.
10. Dictionary.com. (2019). Why “Existential” Was Dictionary.com’s 2019 Word Of The Year.
11. Digwatch. (2024). Global Digital Compact. Retrieved from <https://dig.watch/processes/global-digital-compact>
12. Dörffel, C. & Schuhmann, S. (2022). What is inclusive development? Introducing the multi dimensional inclusiveness index. *Social Indicators Research*, 162(3), 1117-1148.
13. Economic Times. (2024). Davos 2024: Top quotes from tech world’s leading minds on artificial intelligence.
14. European Commission. (2019). Ethics guidelines for trustworthy AI. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>
15. European Commission. (2023). G7 Leaders’ Statement on the Hiroshima AI Process. 30 October 2023.
16. European Commission. (2024). European AI Alliance. Retrieved from <https://ec.europa.eu/futurium/en/eu-ai-alliance.html>
17. Flannigan, A. (2023). Legal and ethical issues with the use of AI – including ChatGPT – in healthcare. *Internet Law Bulletin*, 25 9.
18. GOVUK. (2023). The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1-2 November 2023.
19. Gupta, J., & C. Vegelin (2023). Inclusive development, leaving no one behind, justice and the sustainable development goals. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 1-7.
20. Guterres, A. (2023). Secretary-General's video message to the AI for Good Global Summit. Geneva, Switzerland. Retrieved from <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2023-07-06/secretary-generals-video-message-the-ai-for-good-global-summit-%C2%A0>
21. Harris, K. (2023). Remarks by Vice President Harris on the Future of Artificial Intelligence. London, United Kingdom. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/11/01/remarks-by-vice-president-harris-on-the-future-of-artificial-intelligence-london-united-kingdom>
22. Hillemann, D. (2023). Auto-GPT: Unleashing a Legal Pandora’s Box? Medium.
23. Hustler, M. (2023). The Beginning of Chat GPT? Medium.
24. ITU. (2023). AI for Good Global Summit. Retrieved from <https://aiforgood.itu.int/summit23>
25. Kurbalija, J. (2024). 12 AI and Digital Predictions for 2024. Retrieved from <https://www.diplomacy.edu/blog/12-ai-and-digital-predictions-for-2024>

26. Jyoti, R. and D. Schubmehl. (2023). The Business Opportunity of AI. IDC. Retrieved from <https://blogs.microsoft.com/blog/2023/11/02/new-study-validates-the-business-value-and-opportunity-of-ai>
27. Li, C. (2024). AI Governance Alliance unveils inaugural report on equitable AI strategies. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/ai-governance-alliance-debut-report-equitable-ai-advancement>
28. Lohr, C. (2023). GPT-4 Python & Tkinter GUI Desktop Application. GitHub, Jun 2, 2023. Retrieved from <https://github.com/cmlohr/GUI-gpt-4>
29. NATO. (2024). NATO releases first ever quantum strategy. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_221601.htm#:~:text=The%20strategy%20outlines%20how%20quantum%20communications%20using%20quantum%20resistant%20cryptography
30. NATO. (2024). Summary of NATO's Quantum Technologies Strategy. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_221777.htm
31. NATO. (2023). NATO starts work on Artificial Intelligence certification standard. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_211498.htm
32. NIST. (2023). Artificial Intelligence Risk Management Framework (AI RMF 1.0).
33. Perlman, A. (2022). The implications of ChatGPT for legal services and society. Available at SSRN 4294197.
34. Perreard, J. (2024). Generative AI regulation dominates the conversation at Davos. Retrieved from <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Davos-2024/Generative-AI-regulation-dominates-the-conversation-at-Davos>
35. Pomeroy, R. and J. (2024). MyersAI – artificial intelligence – at Davos 2024: What to know. World Economic Forum. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/artificial-intelligence-ai-innovation-technology-davos-2024>
36. Ruggeri, A. (2024). Davos 2024: Can – and should – leaders aim to regulate AI directly? BBC Work life. Retrieved from <https://www.bbc.com/worklife/article/20240118-davos-2024-can-and-should-leaders-aim-to-regulate-ai-directly>
37. Sussman N., N. Norlen and G. Barrett (2023). The Dictionary.com Word of the Year is hallucinate. Retrieved from <https://content.dictionary.com/word-of-the-year-2023/?fbclid=IwAR159-04iAvlR2c109OOM2Wss6yJN9HSlgl1POWgIvqAm802UyHhcPIst4Y>
38. Torkington., S. (2024). These are the 3 biggest emerging risks the world is facing. World economic forum. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/ai-disinformation-global-risks>
39. UN Security Council. (2023). Artificial Intelligence: High-level Briefing. Retrieved from <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2023/07/artificial-intelligence-briefing.php>
40. UN Security Council. (2023). Secretary-General's press conference launching High-Level Advisory Body on Artificial Intelligence. Retrieved from <https://www.un.org/techenvoy/ai-advisory-body>
41. UN. (2023) AI Advisory Body. Governing AI for Humanity. Interim Report. Retrieved from <http://www.un.org/en/ai-advisory-body>
42. UN. (2024). Concluding session of the Ad Hoc Committee 29 January – 9 February 2024. New York.
43. UN. (2024). The UN's role in setting international rules on AI. Retrieved from <https://news.un.org/en/interview/2024/01/1145192>
44. UN. (2024). Global Digital Compact. Retrieved from <https://www.un.org/techenvoy/global-digital-compact>
45. Watch, A.I. (2021). National strategies on Artificial Intelligence: A European perspective. JRC-OECD report.
46. WEF. (2024). AI and Digital. WEF 2024 in Davos. Retrieved from <https://dig.watch/event/world-economic-forum-annual-meeting-2024>
47. White House. (2023). Executive Order on the Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence. Presidential actions.

48. White, K. and N. Sen. (2024). Initiatives Lead Generative AI risks: How can chief legal officers tackle them? World economic forum.

49. Whiting, K. (2024). From Sam Altman to António Guterres: Here's what 10 leaders said about AI at Davos 2024. World Economic Forum logo. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2024/01/what-leaders-said-about-ai-at-davos-2024>

50. Woods-Moss, J. (2024). Davos 2024: An exciting week for Artificial Intelligence enthusiasts. Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/davos-2024-exciting-week-artificial-intelligence-julie-woods-moss-cl8pe>

51. Ye, Josh. (2024). China issues draft guidelines for standardising AI industry. Retrieved from <https://www.reuters.com/technology/china-issues-draft-guidelines-standardising-ai-industry-2024-01-17>

52. Баранов, О. (2022). Трансформація: соціальна & цифрова & правова : монографія у 3-х т. Т. 1. Порядунок цивілізації: економіка результату. Одеса: Видавничий дім "Гельветика".

53. Баранов, О. (2023). Трансформація правових систем – засаднича умова сталого розвитку. *Інформація і право*. № 2(45)/2023. С. 9-32.

~~~~~ * * * ~~~~~
~~~~~